

להתזדנע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בש"ס

בבא מציעא דף לא

השבת אבידה עד מאה פעמים

בבא מציעא דף ל"א. החזירה וברחה החזירה וברחה [וכו'] אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא, אימא השב חדא זמנא, תשיבם, תרי זמני. אמר ליה, השב אפילו מאה פעמים משמע, תשיבם, אין לי אלא לביתו לגינתו ולחורבתו מנין, תלמוד לומר תשיבם מכל מקום. היכי דמי, אי דמינטרא פשיטא, אי דלא מינטרא, אמאי. לעולם דמינטרא, והא קא משמע לך דלא בעינן דעת בעלים, ודרבני אלעזר, דאמר הכל צריכין דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה, שהתורה ריבתה השבות הרבה.

- א -

חיוב השבה עד מאה פעמים אם מתחייב עדיין מהגבתו הראשונה

הפעם אינו מחוייב בהשבתה, אבל אם חיוב השבה עד מאה פעמים מסתעף מהגבתו הראשונה, נמצא דבזקן לפי כבודו מה שבפעם ראשונה הכישה, מחייבתו להשיב אפילו מאה פעמים, גם אם עכשיו לא הכישה.

והוא מכריע דמה שדרשו 'השב' אפילו מאה פעמים על כרחך שחיובו נמשך מהגבתו הראשונה ואין זה חיוב מחודש שחל עליו בכל פעם, שהרי דעת כמה ראשונים לעיל דף כ"ו: ודף ל'. דמי שרואה את האבידה אינו מתחייב מיד במצות עשה ד'השב תשיבם' כי אם בלאו ד'לא תוכל להתעלם', כי מצות עשה ד'השב תשיבם' חל עליו רק אחרי שהגביה את האבידה לידו, והרי מה שאמרו 'השב תשיבם' אפילו מאה פעמים, היינו דאפילו אם עכשיו לא הגביה הוא מחוייב בהשבה מאה פעמים, ועל כרחך דהגבתו הראשונה מחייבתו להשיב לו אפילו מאה פעמים.

אם עבר ולא הגביה בפעם שניה ונפסדה אם חייב בתשלומין / זקן ואינו לפי כבודו שנטלה לידו באבידה ראשונה ולא באבידה שניה / השיבה בהשבה גמורה לבעלים אחרי אבידה ראשונה - דבר אברהם, נאות יעקב, הערות הגריש"א, דברות משה -

א. במה שלמדוין מקרא ד'השב' אפילו ק' פעמים במשמע, שאם החזירה וחזרה וברחה אפילו מאה פעמים חייב להחזירה, בשו"ת דבר אברהם ח"ב סי' ח' (אות ו') מסתפק אם החיוב השני שחל עליו עכשיו הוא חיוב מחודש לגמרי שחל עליו כשחזר ומצאה אבודה, ואין לו שום ענין עם השבה הראשונה, או שחיוב השני הוא כהמשך לחיוב הראשון שחל עליו מתחילה, כלומר דהגבתו הראשונה מחייבתו כבר מתחילה להשיב עד מאה פעמים, והחיוב שהוא מחוייב עכשיו לחזור ולהשיב חל על ידי שהגבתו הראשונה מחייבתו להשיבה אפילו מאה פעמים. א

ובשו"ת נאות יעקב [לאחיו של בעל דבר אברהם] סי' י"ט העלה ג"כ דחיוב השבה עד מאה פעמים מסתעף מהגבתו ראשונה ואינו חיוב מחודש על ידי שחזרה וברחה, כי אם נאמר שהוא חיוב מחודש שחל עליו עכשיו מפני שחזרה להיות אבודה, למה הצריכה תורה לומר 'השב' אפילו מאה פעמים, מהיכי תיתי יהא פטור לחזור ולהשיבה, כי מה לי אם דבר זה היה כבר פעם אבוד והשיבו, הרי עכשיו שחזר להיות אבוד ראוי שיהא עליו כל תורת אבידה, ועל כרחך שמקרא למדין שהחיוב שמתחייב בהגבתו הראשונה נמשך עליו אפילו מאה פעמים. והוא מוכיח כן גם מדברי הגמ' בחולין דף פ"ז. שמדמה חיוב כיסוי הדם בחזר ונתגלה להשבת אבידה בחזרה וברחה, יעו"ש. והוא מדייק בדברי הרמב"ם בפרק י"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה י"ד דזקן שאינו לפי כבודו שהתחיל במצוה חייב להחזירה אפילו אם השיבה וחזרה וברחה, כי החיוב להשיב אפילו מאה פעמים נמשך מהכשה ראשונה. ב

ונפקא מינה במי שראה אותה אבודה פעם שניה ועבר ולא השיבה עד שנאבדה לגמרי מן הבעלים, אם הוא מתחייב עליה בתשלומין כדין כל שומר אבידה שפשע ולא החזירה. כי אם נפרש שחיוב השבה בפעם שניה הוא חיוב מחודש שחל עליו עכשיו כשהוא עדיין אבודה, נמצא דאם לא נטלה לידו אינו מתחייב בתשלומין, שהרי שומר אבידה מתחייב בתשלומין על הפסד האבידה דוקא מאחר שנטלה לידו. אבל אם נפרש שחיוב השבה בפעם שניה חל עליו מהגבתו הראשונה, נמצא דאפילו אם עכשיו לא נטלה לידו, עדיין הוא מחוייב מחמת הגבתו הראשונה.

ועוד נפקא מינה לגבי זקן ואינה לפי כבודו שאמרו לעיל דף ל': דאע"ג שהוא פטור מהשבת אבידה, מכל מקום אם הכישה נתחייב להשיבה, דאם נפרש דחיוב השבה עד מאה פעמים חוזר ומתחדש עליו בכל פעם שרואה אותה אבודה, נמצא דאחר שהחזירה וחזרה וברחה, אם לא הכישה עוד שמתחייב להשיב גם פעם שניה.

ולכאורה זה תלוי בשני הטעמים שנאמרו בראשונים מדוע אין מועיל יאוש אחרי שהגיע ליד הבעלים, כי בתוס' בב"ק דף ס"ו. (ד"ה הכא) ובחידושי המיוחס להריטב"א לעיל דף כ"א: מבואר דמה שכבר חל עליו חיוב השבה, זה מונע אותו שלא יוכל עוד לקנות ביאוש.

א. וכתב דלפי צד זה דחיוב השבה השניה חל עליו על ידי הגבהה הראשונה, יש להסתפק במי שעבר ולא השיבה כשברחה פעם אחרת, אם נאמר שכיון שלא קיים כל חיובו לא נתקיימה אצלו מצות השבה כלל, וגם השבתו הראשונה אינה כלום, או דבאמת נתקיימה מצותו בהשבה ראשונה, אלא שלא קיים מה שמתחייב להשיב גם פעם שניה.

אמנם הרמב"ן במלחמות לעיל דף כ"ו: (דף י"ד מדפי הרי"ף) כתב דהטעם הוא משום דאין יאוש מועיל בדבר העומד ברשותו של האדם, וכשהגיע האבידה ליד המוצא נעשה שומר בעד הבעלים ונחשב שהאבידה עומדת ברשות בעלים, ושוב אין מועיל יאוש בעלים, כי אין יאוש מועיל בדבר שהוא ביד הבעלים.

ב. נתייאשו הבעלים אחרי שנאבדה פעם שניה ועדיין לא הגיע ליד המוצא - לאור האמור דחיוב השבה עד מאה פעמים מתחייב על ידי הגבתו הראשונה, יש לדון בברחה פעם שניה ונתייאשו הבעלים טרם שהגיעה ליד המוצא, אם קונה אותה ביאוש. כי לעיל דף כ"א: אי' דאם נתייאשו הבעלים אחרי שכבר הגיעה האבידה ליד המוצא, שוב אינו קונה ביאוש. ומעתה בהשיבה וחזרה וברחה ונתייאשו הבעלים ואח"כ הגיעה ליד המוצא, יש לעיין אם זה דומה לאבידה שנתייאשו הבעלים לפני שהגיעה האבידה לידו ומועיל יאוש בעלים, או שדומה לנתייאשו הבעלים אחרי שהגיעה האבידה לידו ואין מועיל יאוש בעלים.

ומעתה, לדעת התוס' והריטב"א דהטעם הוא מפני שחיוב השבה שמוטל עליו מעכבתו מלקנות ביאוש, הוא הדין בהחזירה וחזרה ונאבדה אין מועיל יאוש אפילו לפני שהגיעה לידו בפעם שניה, דכיון שהוא עדיין מחוייב ועומד בהשבה על ידי הגבהה ראשונה, חיוב זה מונעו מלקנות ביאוש.

כיצוא בזה, בספר דברות משה סי' ל"א הערה ס"ח כתב דמה שהוצרכה תורה לחדש דיש חיוב השבה עד מאה פעמים בודאי אין הכוונה לגבי שאם החזירה לבעלים וחזר ונאבדה ממנה שהוא מתחייב עוד הפעם להחזירה, דמהיכי תיתי דכיון שכבר נאבדה פעם והחזירה לו היא פטור מלהחזיר כשחזר ונאבדה פעם אחרת, אלא דהכוונה היא שהחזירה עד חצירו ורשותו, וברחה ממנו לפני שהספיק לסגור הדלת, או למסרה ליד הבעלים, שתהא זו השבה גמורה, בזה היה מקום לומר דכיון שהקילה תורה בהשבת אבידה דאין צריך דעת בעלים, וכיון שטרחת השבת בהמה זו טרחתה מרובה, אולי לא חייבתו תורה לחזור ולהשיבה כמה פעמים, לזה משמיענו התורה דחייב להשיב עד מאה פעמים.

וכתב בספר הערות הגריש"א דכל זה אמור דוקא כשהחזירה לבית הבעלים שלא מדעתו, שנתן את האבידה ברשותו במקום משתמר, וחזר וברחה, דבזה מתחייב עדיין להחזירה מחמת הגבהתו הראשונה, אבל אם החזירה לבעלים מדעתו, בזה ודאי נגמרה לגמרי השבת האבידה לבעלים, ואם חזרה ונאבדה מן הבעלים, אין לו ענין כלל עם האבידה שבפעם ראשונה, ומתחייב רק מחמת שמצאה עכשיו אבודה, ולכן אם הוא זקן ואינו לפי כבודו, אם אינו רוצה אינו מחוייב ליטול לידו ולהחזירה. כלומר, דמה שלמדוין מקרא ד'השב' שהגבתו ראשונה מחייבתו בהשבת מאה פעמים, אמור כשיש צד ריעותא בהשבה ראשונה, אבל כל שאין צד ריעותא בהשבה ראשונה, אם חזרה וברחה יתחייב נהי שיתחייב בחיוב מחודש, אכן אין זה בכלל הדרש ד'השב' אפילו מאה פעמים.

- ב -

חיוב השבת אבידה לאיש מוזנח שמתרשל בשמירת החפץ

והנה מדבריו משמע דחיוב השבת אבידה בפעם אחת, ודאי נוהג גם אצל מי שנאבד הדבר מחמת שהוא מוזנח ומתרשל בשמירה, ואין אומרים דכיון שהוא בעצמו אינו משמר את חפצו אין איש מחוייב לטרוח להחזיר לו אבידתו, כי כשם שאמרה תורה לחוס על חבירו שנאבד ממנו הדבר במקרה ולהשיבו לו, כמו כן צריך לחוס על מי שהוא מוזנח ומתרשל בשמירת חפצו. וביתר ביאור, כי באיש זה שנאבד ממנו החוש והתכונה האנושית שיש באדם לשמור על חפצו שלא יאבדו, גם זה בכלל מצות השבת אבידה, כי מה לי אם אבד רק את החפץ מחמת מקרה, או שנאבד ממנו חוש התכונה להיות זהיר על חפצו, ובגמ"ר זה נאבדה ממנו האבידה. ג

מה השיעור בחיוב השבה אצל איש מוזנח שאינו משמר חפצו / השיב את האבידה וחזר וברחה ומצאה איש אחר / השיב לו חמור זה ונאבד ממנו חמור אחר

- מנחת שלמה -

ב. במנחת שלמה מסתפק במה שלמדוין מקרא ד'השב' אפילו מאה פעמים, מהו הדין באיש מוזנח שהוא מתרשל בשמירת חפצו, עד כמה חייבים לטרוח בהשבת חפצו.

וכתב עוד דאם נניח דבמי שהוא מוזנח ומתרשל בשמירה אין צריך להשיב מאה פעמים, מהו הדין כשאיש אחד כבר השיב האבידה לבעלים, ומחמת הזנחת הבעלים חזר וברחה, ומצאה איש אחר, אם יתחייב השני בהשבת אבידה, אם נאמר דדוקא איש אחד אינו מתחייב להשיב מאה פעמים, אבל אנשים אחרים מתחייבים בהשבה, או דכיון שהוא מוזנח ומתרשל בשמירה, אין בידו להטריח על אנשים אחרים.

עוד הוא מסתפק אם יש לו הרבה חמורים, ובכל פעם תועה חמור אחר, אם גם בזה אפשר לומר דכיון שהוא מוזנח ומתרשל בשמירה פטור מלהחזיר לו אבידתו.

אלא ספיקו הוא לגבי מה שריבתה תורה חיוב השבה אפילו מאה פעמים, דבמי שהוא מוזנח ומתרשל בשמירת חפצו, אולי אין זו נקראת השבה כלל, כי אצלו לא יועיל אפילו מאה פעמים שיהא החפץ שמור אצלו, ונחשב כאילו אין בידו לקיים מצות השבת אבידה. אמנם מי שנאבד ממנו חפץ מחמת שהזניח בשמירתו ויש לקבוע שעכשיו כשיחזירו לו את החפץ יהא החפץ נשמר אצלו, ודאי מוטל עליו חיוב השבה, אע"ג שנאבד מחמת הזנחתו. ד

וכשם שחייבים בהשבת גופו, כך חייבים להחזיר לו הדעת האנושי שנאבד ממנו, ובכלל זה הוא להציל את גופו שאבידתו מסתעף מאבידת דעתו.

וכמו כן יש לומר דמי שנאבד ממנו חפץ מחמת שהוא מוזנח ואינו משמר חפצו, אין לומר דאם הוא בעצמו אינו משמר על חפצו אין אחרים חייבים להשיב לו מה שנאבד, כי גם זה בכלל השבת אבידה להחזיר לו תכונת נפשו שמזלזל בשמירת חפצו, ובכלל זה להשיב לו חפץ שנאבד ממנו מחמת שאבד תכונה זו להיות זהיר בממונו. אלא דיש להסתפק אם השבה זו תחשב השבה, כיון שלעולם יהא נאבד ממנו.

ד בשולי הגליון שם כתב הרב המגיה בביאור דבריו, כי לכאורה יש לתמוה מדוע הוצרכה תורה לומר 'השב' אפילו מאה פעמים, מהיכי תיתי לא יתחייב פעם נוספת במצות השבת אבידה. (כקושיית הנאות יעקב הנ"ל). אכן לכן הוצרכה תורה לומר שהוא מחוייב עד ק' פעמים, משום שאם מה שחזרה ונאבדה הוא מפני גרעון שמירת הבעלים, ודאי לא חייבתו תורה לטרוח להשיבה לבעלים, אלא שגילתה תורה שלא לתלות בגרעון שמירת הבעלים, אלא שחייב להשיב עד מאה פעמים. ולפי זה, אם הדבר ברור שהבעלים מתרשל בשמירתו, אע"ג שאין זה נחשב אבידה מדעת שיהא דינה כהפקר, שהרי אין דעתו להפקיר חפצו, אלא שמתבעו הוא מתרשל בשמירת חפצו, מכל מקום לא חייבתו תורה למוצא אבידה להשיב עד מאה פעמים מפני שהבעלים יש לו טבע שמתרשל בשמירת חפצו.

ולפי דרך זה דהדרשה ד'השב' אפילו מאה פעמים נאמרה לומר שאם חזרה ונאבדה לא נתלה שזה מפני גרעון שמירת הבעלים, ולכן חוזר עליו חיוב השבה, לפי זה נמצא דדרשה זו מתפרשת גם במחזיר האבידה ליד הבעלים ומדעתו, ולא כדברי המפרשים (הנ"ל) דעל כרחך דרשה זו נאמרה לגבי מי שמחזיר האבידה על ידי שמניחה ברשות הבעלים שלא מדעתו, שהרי אם המכוון הוא לומר שלא לתלות האבידה השניה בגרעון שמירת הבעלים, הרי זה אמור גם בהשיבה לידו של בעלים.

אבל לדעת הרמב"ן דהטעם הוא משום שהמוצא משמר את האבידה בעד הבעלים ואין מועיל יאוש מפני שנחשב שהאבידה היא ברשות בעלים, זה דוקא באבידה שהיא בידו של מוצא, דבזה נחשב ידו כרשותו של בעלים, אבל אבידה שהחזירה וחזרה ונאבדה ועדיין לא הגיע פעם שניה ליד המוצא, נהי שחייבתו תורה לחזור ולהשיבה, מכל מקום כל עוד שלא הגיע האבידה לידו של מוצא אינה נחשבת כאילו היא בבית הבעלים, כי נהי שמוטל עליו חיוב ליטלה ולשמרה ולהחזירה, מכל מקום מה שאבידה נחשבת כאילו היא בבית הבעלים על ידי השומר, זה אמור דוקא כשהמוצא נחשבת כאלו היא בבית הבעלים על ידי האבידה ליד המוצא, אינה נחשבת כאילו היא בבית הבעלים, ועדיין מועיל יאוש בעלים.

חיוב השבת גופו במאבד עצמו לדעת

- מנחת חינוך, כלי חמדה, אגרות משה -

ג. כיצוא בזה, בסנהדרין דף ע"ג. למדין מקרא ד'השבותו לו' לרבות השבת גופו, שאם אדם רואה חבירו טובע בנהר חייב להשיב לו את גופו, כשם שחייב להשיב לו את ממונו. כי מלבד שמחוייב להצילו מקרא ד'לא תעמוד על דם רעך', צריך גם להצילו מצד השבת גופו שנלמד מהשבת אבידה.

והנה במנחת חינוך מצוה רל"ז (אות ב', קומץ מנחה) כתב דאם אדם מאבד עצמו לדעת אין בזה משום חיוב השבת גופו, דכשם שבממון האבוד אין נוהג מצות השבת אבידה באבידה מדעת, כך בהשבת גופו אין מצות השבת אבידה כשמאבד עצמו לדעת. והוא הדין שאין בזה משום לא תעמוד על דם רעך.

אמנם בכלי חמדה פ' כי תצא (אות ו') מביא בשם ראשונים שיש חיוב גמור להציל את המאבד עצמו לדעת, ואין לדמותו לאבידה מדעת בממון שאין בזה משום אבידה מדעת, יעו"ש. וכן בשו"ת אגרות משה חיו"ד סי' קע"ד (ענף ג') חולק מאוד על דבריו. ויש שמבארים דלכן חייבים להציל את המאבד עצמו לדעת, כי מה שהוא מאבד עצמו לדעת הוא מפני שנאבד ממנו שכל ודעת אנושי,